

ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ СОҲАСИДА КОРРУПЦИЯВИЙ ХАВФ-ХАТАРЛАРИН АНИҚЛАШНИНГ МАҚСАД ВА НАТИЖАЛАРИ

Сафаров Темура Уктамович,

Адлия вазирлиги тизимида коррупцияга қарши курашиш бўлими бош маслаҳатчиси, Бош прокуратура академияси мустақил изланувчиси

Ўзбекистон Республикасида коррупциявий хавф-хатарларни аниқлаш ишлари 2019 йилгача норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардаги коррупциявий омилларни аниқлаш орқали амалга ошириб келинган.

Бироқ, коррупциявий хавф-аниқлаш ва баҳолаш ишлари коррупцион нормаларни аниқлашдан ташқари, амалиётда қонунчилик ҳужжатларининг ишлаш ҳолатини ўрганади ва уни амалга ошириш жараёндаги коррупция содир қилиш усуллари ва йўллари аниқлаш ишларини ўз ичига қамраб олган доимий ишловчи механизм ҳисобланади.

Коррупция сабаблари етарли даражада батафсил ўрганилган ва бу борада С.В.Рйбак ва И.А.Гончаренконинг фикрига кўра "бу ерда катта муаммолар йўқ – барча ҳолатлари оддий эски ҳисобланади: иқтисодий беқарорлик, корхоналарнинг самарасиз ишлаши, ҳокимиятнинг алоҳида институтлари, давлат аппаратини бюрократлаштириш, бюджет маблағларини тақсимлаш, давлат буюртмалари ва харидлари, мутлақ ҳуқуқлар ва имтиёзлар, давлат мулкни тартибсиз хусусийлаштириш, банк ва бошқалар".

Ушбу фикрда бўлганлар, бундай ҳолатларга коррупция учун қулай муҳит бўлиб, унда коррупция хавфи-хатарларини шакллантиради деб ҳисоблайди.

Шу сабабли ҳам, юридик адабиётларда "коррупциявий хавф-хатар" тушунчасига турлича таъриф берилади. Мисол учун, Дементиева И.Н., коррупциявий хавф-хатарларни "давлат ва муниципал бошқарув тизимида киритилган мансабдор шахсларнинг ўз мансаб ваколатларини амалга оширишда ноқонуний равишда моддий ва бошқа манфаатлар олиш мақсадида ҳаракат/ҳаракатсизлиги натижасида давлат ва жамият манфаатларига зарар етказиш имкониятлари" деб ҳисоблайди.

Бизнинг фикримизча, коррупциявий хавф-хатарлар деганда – юридик аҳамиятга эга бўлган хатти-ҳаракатларни амалга ошириш ваколатларига эга бўлган шахслар томонидан, ўз мансаб

ваколатларидан фойдаланган ҳолда коррупцияга оид хатти-ҳаракатларни содир имкониятларини (схемалари) тушунилади.

Ўзбекистон Республикасида коррупциявий хавф-хатарларни аниқлаш ишлари бўйича биринчи ишлар 2019 йилдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонига мувофиқ 2019 йил 1 июлдан бошлаб давлат органлари томонидан зиммага юкланган вазифа ва функцияларни амалга оширишда юзага келадиган коррупция хавф-хатарларини вақти-вақти билан мажбурий баҳолаб бориш вазифасини амалга оширишдан бошланган.

Бироқ, амалда давлат органлари ўз зиммаларидаги коррупциявий хавф-хатарларни аниқлаш бўйича самарасиз ва амалий ҳарактерга эга бўлмаган чора-тадбирларни амалга оширишдан иборат бўлди. Хусусан, тарғибот тадбирларини амалга ошириш, давра суҳбатларини ўтказиш, коррупцияга қарши тарғибот материалларини тарқатиш ва бошқалар.

Мазкур ҳолатларни инобатга олган ҳолда, давлат ташкилотларида коррупциявий хавф-хатарларни аниқлашнинг аниқ механизмини белгилаш бўйича Адлия вазирлиги тизимида апробациядан ўтган амалиётни бошқа давлат ташкилотларига жорий қилиш мақсадга мувофиқ.

Адлия вазирлиги тизимида коррупциявий хавф-хатарларни баҳолаш тартиби қуйидаги тартибда амалга оширилди:

коррупциявий хавф-хатарларни баҳолаш давлат ташкилотлари таркибий бўлинмалари раҳбарларини жалб қилган ҳолда коррупцияга қарши ички назорат тузилмалари томонидан ташкил этилади. Бунда, коррупцияга қарши ички назорат тузилмалари мавжуд бўлмаган давлат ташкилотларида коррупциявий хавф-хатарларни баҳолаш учун уларнинг таркибий бўлинмалари раҳбарларидан иборат ишчи гуруҳлар ташкил этилди;

ўз фаолиятида коррупциявий хавф-хатарларни (йиллик) баҳолаш ва коррупциявий хавф-хатарлар хариталарини шакллантирилди;

Вазирликнинг коррупциявий хавф-хатарлар харитаси асосида, аниқланган коррупциявий омилларни бартараф қилишни назарда тутувчи дастур ишлаб чиқилди.

Хусусан, ўтган 2020 ва 2021 йилларда Адлия вазирлиги тизимида коррупциявий хавф-хатарларни аниқлаш бўйича ишларга аҳамият берадиган бўлсак, қуйидагиларни қайд этишимиз мумкин:

1. 2020 йилда Вазирлик ва унинг муассасаларига юклатилган функцияларни бажаришда коррупция хатарлари хавфи даражаси (492 та) бўйича баҳоланди ва таснифланди. Сўнгра уларнинг таъсирини камайтириш бўйича ҳуқуқий ва ташкилий чоралар қабул қилинди.

Хусусан, вазирликнинг 10 дан зиёд ички ҳужжати (коррупцияга қарши курашиш сиёсати, коррупция тўғрисидаги хабарлар билан ишлаш регламенти, хавфларни баҳолашнинг услубий асослари) тубдан янгиланди.

2. 2021 йилда Адлия вазирлиги тизимидаги коррупциявий хавф-хатарларни баҳолаш натижаларини умумлаштириш натижасида **58** та (**31** та юқори, **27** та ўрта даражадаги) коррупциявий хавф-хатарлар аниқланган.

Мазкур аниқланган коррупциявий хавф-хатарларни минималлаштириш бўйича 2021 йил 9 августда адлия вазири томонидан Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги тизимида коррупцияга қарши курашиш бўйича 2021-2022 йилларга мўлжалланган **54** та банддан иборат дастур тасдиқланди.

2021 йилда мазкур дастурда белгиланган ишларни амалга ошириш натижасида меҳнат муносабатларидаги иш юритув жараёнлари электронлаштирилди, ходимларнинг иш фаолияти самарадорлигини баҳолаш тартиби такомиллаштирилди, Давлат хизматлари агентлиги тизими ходимларининг коррупцияга қарши курашиш бўйича кўникмалари ошириш ишлари йўлга қўйилди, коррупциявий хавф-хатари ўрта ва юқори йўналишда фаолият юритаётган ходимлар билан тушунтириш ишлари олиб борилмоқда.

Хусусан, бошқа давлат ташклотлардаги кадрлар билан ишлаш бўлинмалари энг коррупциявий хавф-хатари юқори бўлган соҳа йўналиш бўлганлиги сабабли Адлия вазирлиги тизимида кадрлар билан иш жараёнлари электронлаштирилди.

Бунинг натижасида, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Давлат бошқаруви соҳасида коррупциявий хавф-хатарларни бартараф этиш механизмларини такомиллаштириш ва ушбу соҳада жамоатчилик иштирокини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2022 йил 11 майдаги ПҚ-240-сон қарорида Адлия тизимининг ижобий амалиётини барча давлат бошқаруви органларига жорий қилиш вазифаси белгиланди.

Ўз навбатида таъкидлаш лозимки, мазкур тизим ишга туширилиши билан Адлия вазирлигида:

таркибий тузилма, штатлар, лавозимлар ва ходимлар маълумотларини ягона **электрон базага бирлаштирилди,**

ахборотни тўплаш ва ишлов бериш жараёнлари автоматлаштирилди;

барча **буйруқлар, шартномалар ва аризалар** фақат тизим орқали электрон равишда қабул қилинди;

ходимларнинг меҳнат интизомига риоя қилиши, яъни ишга келиш ва кетиши **юзни таниб олиш технологияси** орқали (Face ID) тўлиқ назорат қилиб борилади;

вакант лавозимларни эълон қилишдан тортиб, танлов ўтказиш ва натижалари бўйича ҳужжатлар расмийлаштиришгача тўлиқ электрон амалга ошириш имкони мавжуд (**www.vacancy.adliya.uz**);

мартаба даража, хизмат гувоҳнома ёки рухсатнома, рағбатлантириш ёки мукофотлар, кўлланилган жазо чоралари, антропометрик кўрсаткичлар, хизмат сафари, тиббиёт варақаси, кадрлар захираси, меҳнат дафтарчалари, хизмат текширувлар, ойлик устама ҳақ миқдорлари, телефон рақамлар ва электрон почта манзиллари ҳақидаги **маълумотларни рўйхатга олиш журналлари бекор қилиниб**, уларни фақат тизим орқали электрон равишда юритиш йўлга қўйилди;

бошқа вазирлик тизимидаги **электрон маълумот базалари билан интеграция қилиниши таъминланди;**

ходимларнинг **иш фаолияти самарадорлигини автоматик баҳолаш (KPI)** ва масофавий ўқитиш тизими жорий қилинди, вазирлик тизимида кадрлар бўйича таҳлиллар Big Data (катта ахборот) тамойили ишлай бошлади.

Натижада, мазкур тизим давлат бошқаруви органларида жорий қилиниши мазкур соҳада вужудга келиши мумкин бўлган коррупциявий хавф-хатарларни бартараф қилишга ҳамда қуйидаги самарадорлик кўрсаткичларига эришишга хизмат қилади:

бюрократик тўсиқларга чек қўйилади, инсон омили минимал даражага тушади;

қоғоз учун **харажат тежалади** (йилига 600 млн сўм);

ҳужжатларни расмийлаштириш, маълумот тайёрлаш ва бошқа ишларга кетадиган **вақт кескин оптималлашади** (кунига 3-4 соат).

Юқоридагилардан келиб чиқиб, коррупциявий хавф-хатарларни баҳолаш ишларини самарали юлга қўйилиши тизимдаги муаммоларни аниқлаш ва ташкилотнинг соғломлаштиришга хизмат қиладиган узлуксиз механизм яратилишига ҳамда давлат ташкилотининг самарали фаолиятига хизмат қилади.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати:

1. Дементьева И. Н. Исследование коррупционных рисков в региональных органах государственной власти // Проблемы развития территории. 2012. Вып.2 (58).

2. Жалилов, Н. 2022. Хуқуқбузарликларнинг якка тартибдаги профилактикаси институтининг назарий асослари. Жамият ва инновациялар. 3, 4/S (May 2022), 397–403. DOI:<https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss4/S-pp397-403>.

3. Рыбак С. В., Гончаренко И. А. Антикоррупционная политика Российской Федерации в системе государственной службы // Современные тенденции развития науки и технологий. 2017. № 3-8.

4. Жалилов, Н. 2022. Профилактика инспектори маъмурий иш юритиш фаолиятининг ўзига хос хусусиятлари. Жамият ва инновациялар . 2, 12/S (Feb. 2022), 348–352. DOI:<https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss12/S-pp348-352>.

5. <https://moqqv.uz/uz>.

6. <https://minjust.uz/uz>